

Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Kristianstad, och Polismyndigheterna i Skåne och Kronobergs län för handläggningen av en förundersökning

Anmälan

AA begärde i en anmälan att JO skulle granska om åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Kristianstad, och Polismyndigheten i Skåne hanterat hans polisanmälan om olovligt förfogande på ett riktigt sätt. Han uppgav bl.a. följande. Han gjorde den 21 september 2004 en polisanmälan om olovligt förfogande med anledning av att en person hyrt maskiner värda 25000 kr av hans firma utan att återlämna dessa. En polisanmälan avseende olovligt brukande upprättades. Åklagaren beslutade den 22 september 2006 att lägga ned förundersökningen med motiveringen att brottet olovligt brukande preskriberats, trots att ett sådant brott inte kan preskriberas eftersom handlingen ”fortsätter”. Åklagaren ansåg inte heller att det fanns skäl att utreda brottet vidare även om det skulle rubriceras som olovligt förfogande.

Utredning

Från åklagarkammaren infordrades diarieblad i ärende 306A-2323-04 och från Polismyndigheten i Skåne infordrades bl.a. handlingarna i ärende K123048-04. Av utredningen framgick sammanfattningsvis följande.

En polisanmälan avseende olovligt brukande upprättades den 20 september 2004. I anmälan angavs att AA, vars företag hyr ut olika maskiner, den 21 juni 2004 hyrde ut vissa maskiner till en person och att dessa skulle ha återlämnats dagen efter men att så inte skett. I en promemoria daterad samma dag antecknades namn (BB) och personnummer på den person som uppgavs ha hyrt maskinerna. Polismyndigheten inledde förundersökning den 21 september 2004. Den 19 november 2004 överlämnades ärendet till åklagare och samma dag antecknades BB som skäligen misstänkt. Vice chefsåklagaren CC gav den 26 november 2004 utredningsdirektiv. Hon angav bl.a. att enligt ett rättsfall – NJA 1987 s. 388 – utgör enbart en underlåtenhet att återlämna förhyrt gods inte brott utan bevis krävs för att den misstänkte faktiskt brukat verktygen efter hyrestidens utgång samt att hon inte kunde se någon grund att lägga ned förundersökningen. Hon gav direktiv om att man skulle undersöka om anmälaren hade haft någon kontakt med BB innan han

gjorde anmälan. Hon gav vidare direktiv om att BB därefter ”väl [får] höras som misstänkt” samt att han måste berätta vad han gjort med verktygen om han vidgick att han hade dessa kvar.

Enligt ett meddelande daterat den 13 juli 2005 begärde Polismyndigheten i Skåne, inspektören DD, bistånd av Polismyndigheten i Kronoberg med att bl.a. hålla förhör med den misstänkte.

Den 1 september 2005 påminde åklagaren polisen i Skåne om ärendet.

Enligt ett meddelande den 31 mars 2006 från DD till polismannen EE vid polisen i Kronoberg begärde polisen i Skåne – efter kontakter med åklagaren – på nytt bistånd med att hålla förhör med den misstänkte m.m. I meddelandet angavs att ett nytt separat förhör måste hållas med BB ”där han erkänner brott och denna gången med en godkänd tolk”.

Den 22 september 2006 beslutade CC att lägga ned förundersökningen avseende olovligt brukande med hänvisning till att utredningen avsåg brott som hade preskriberats.

I en skrivelse, som kom in till åklagarkammaren den 2 oktober 2006, invände AA mot beslutet och gjorde bl.a. gällande att brottet skulle rubriceras som olovligt förfogande. Han uppgav att han hade varit i kontakt med en person som BB bor hos och att denne uppgett att BB sålt maskinerna. Han uppgav vidare att han hade lämnat dessa uppgifter till EE vid polisen i Kronoberg.

CC uppfattade AA:s skrivelse som en begäran om överprövning. Hon beslutade den 11 oktober 2006 att återuppta förundersökningen men lade samma dag ned utredningen med hänvisning till en bestämmelse om åtalsprövning. Vidare översände hon ärendet till Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Stockholm. I en bifogad skrivelse antecknade hon bl.a. följande.

Företrädare för målsäganden har i skrivelse inkommen till åklagarkammaren den 2 oktober 2006 lämnat uppgifter om nya omständigheter i ärendet. Om bevisning angående dessa omständigheter går att nå, innebär det att rubriceringen av gärningen blir annorlunda. Preskriptionstiden blir också längre.

Enligt målsäganden finns ett vittne som sagt att godset försåls av BB. Då blir det fråga om olovligt förfogande med preskriptionstid på fem år. Eventuellt tillhör vittnet kategorin anhöriga som inte är skyldiga att vittna.

Målsäganden uppger att han redan tidigare lämnat uppgifter om vittnet till en polisman vid namn EE i Älmhult. Det är ingenting jag fått del av.

Beträffande olovligt förfogande finns det en särskild åtalsprövningsregel i 10 kap. 10 § 2 st brottsbalken. Enligt den får olovligt förfogande beträffande egendom som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen, åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är påkallat ur allmän synpunkt. Sådana särskilda skäl föreligger inte.

Det ovan sagda leder fram till att rubriceringen på det misstänkta brottet kan ändras till olovligt förfogande. Med anledning av den särskilda åtalsprövningsregeln för det brottet leder detta emellertid inte till att förundersökningen i egentlig mening återupptas, utan bara till att nedläggningsbeslutet får en annan motivering.

I ett beslut den 19 oktober 2006 fann vice överåklagaren FF, som delade CC:s bedömning att förundersökningen skulle läggas ned, inte skäl att ändra CC:s beslut. Begäran om överprövning föranledde inte någon ytterligare åtgärd från hennes sida.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande om handläggningen av det aktuella ärendet.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagaren GG) kom in med ett remissvar till vilket fogades upplysningar från chefsåklagaren HH vid åklagarkammaren i Kristianstad (se bilaga).

GG anförde bl.a. följande.

Anmälan K123048-04 inkom till åklagarkammaren den 19 november 2004. Åklagaren gav polisen direktiv den 26 november 2004. I direktivet sägs avslutningsvis "Har han sålt dem så blir det ett annat brott". Såvitt får förstås avsås således förundersökningen misstanke om olovligt brukande. I anmälan har brottstiden angivits till 2004-06-22 - 2004-09-20.

Den 1 september 2005 sändes en påminnelse till polisen. Av chefsåklagarens yttrande framgår att åklagaren därefter den 27 mars 2006 lämnat utredningsmannen direktiv om att misstänkt person skulle höras med hjälp av tolk. Åklagaren lade ned förundersökningen den 22 september 2006 under motivering att brottet preskriberats.

En första påminnelse sker efter nio månader. Nästa kontakt sker efter drygt sex månader. Trots att brottet närmade sig preskription synes därefter ingen kontakt förevarit mellan åklagaren och utredningsmannen.

Enligt Åklagarmyndighetens mening har åklagaren inte levt upp till de krav som kan ställas på en förundersökningsledare när det gäller att verka för att förundersökningen drivs framåt med tillräcklig skyndsamhet. I detta fall har det gått alldeles för lång tid till det att åklagaren en första gång påminner polisen. Att därefter avvakta ytterligare drygt sex månader med att ge polisen direktiv och inte följa upp ärendets gång är inte godtagbart och detta särskilt mot bakgrund av att brottet närmade sig preskription. Att förundersökningen sedermera återupptogs – då rörande misstanke om ett grövre brott som inte var föremål för åtalpreskription – förändrar inte Åklagarmyndighetens bedömning av det inträffade.

Till upplysningarna fogades ett beslut den 29 november 2006 av FF. Enligt beslutet hade FF efter sitt beslut den 19 november 2006 fått del av ytterligare handlingar från polismyndigheten. Efter en genomgång av de tillkommande handlingarna fann FF inte anledning att ompröva sitt tidigare beslut eller vidta någon annan åtgärd.

Ärendet remitterades till Polismyndigheten i Skåne som anmodades att lämna upplysningar och yttra sig om handläggningen av det aktuella ärendet.

Polismyndigheten (dåvarande länspolismästaren JJ) kom in med ett remissvar i vilket anfördes bl.a. följande.

Upplysningar

Den 20 september 2004 gjorde AA vid ett besök på polisstationen i Hässleholm (Närpolisområde Hässleholm vid Polisområde Nordöstra Skåne) en anmälan angående olovligt brukande.

Av anmälan framgår att AA äger ett företag som hyr ut maskiner. Företaget hyrde den 21 juni 2004 ut ett antal arbetsmaskiner till ett sammanlagt värde av 25 000

kronor. Hyrestagaren var känd av AA sedan tidigare. Enligt avtalet skulle maskinerna återlämnas dagen efter. Anmälan var föranledd av att maskinerna inte hade återlämnats som avtalat.

Förundersökning inleddes den 21 september 2004 under ledning av kriminalkommissarien KK. Den 25 september 2004 överfördes ärendet till Närpolisområde Hässleholm och förundersökningsledningen övertogs samtidigt av inspektören LL.

Den 19 november 2004 fattade LL beslut om att hyrestagaren skulle delges misstanke om olovligt brukande. Samma dag överfördes ärendet elektroniskt till åklagarkammaren i Kristianstad och den 26 november 2004 övertog vice chefsåklagaren CC förundersökningsledningen. CC lämnade samma dag skriftliga direktiv till LL som den 6 december utsåg en handläggare för ärendet.

Hyrestagaren var vid tillfället bosatt i Småland. Den 13 juli 2005 sändes ärendet därför på remiss till Polismyndigheten i Kronobergs län med begäran om biträde med förhör. En påminnelse skickades den 2 september 2005.

Den 29 januari 2006 genomförde Polismyndigheten i Kronobergs län ett förhör per telefon med hyrestagaren som delgavs misstanke om olovligt brukande. Under förhöret med den misstänkte framkom bl.a. att han sålt maskinerna. Den misstänkte kontaktades mot den bakgrunden igen senare samma dag och delgavs då även misstanke om förskingring. Den misstänkte erkände brott och förklarade därtill att han önskade kontakt med AA för att komma överens om en avbetalningsplan.

Handlingarna i ärendet återsändes därefter till Polismyndigheten i Skåne. CC konstaterade att det fanns behov av kompletteringar i form av ytterligare förhör med den misstänkte. En ny remiss översändes därför den 19 maj 2006 till Polismyndigheten i Kronobergs län med begäran om kompletterande förhör. Något kompletterande förhör kom aldrig att redovisas. Enligt uppgift från Polismyndigheten i Kronobergs län finns någon begäran om förhör från Polismyndigheten i Skåne inte diarieförd vid myndigheten.

Den 25 september 2006 fattade CC beslutet att förundersökningen skulle läggas ned med motiveringen att brottet var preskriberat.

Yttrande

Det kan konstateras att handläggningen av ärendet inte motsvarar de krav som ovannämnda bestämmelse i rättegångsbalken (23 kap. 4 § andra st. RB – JO:s anmärkning) ställer på genomförandet av en förundersökning. Skyndsamhetskravet blir självfallet än viktigare i de fall utredningen rör brott med kort preskriptionstid.

Ärendet översändes till Polismyndigheten i Kronobergs län för genomförande av relativt enkla utredningsåtgärder. Kommunikationen mellan de båda myndigheterna har uppenbart inte fungerat tillfredsställande.

Från polisområdets sida har vidare anförts att en anledning till att ärendet inte hanterades mer skyndsamt var att det samtidigt fanns ett stort inflöde av andra prioriterade ärenden, bl.a. ungdomsärenden. Arbetsbelastningen var under den aktuella perioden hög och därtill har förmågan att omfördela resurserna inom närpolisområdet saknats.

Det är polismyndighetens uppfattning att den enhet som handlägger ett ärende inte kan åberopa resursbrist som skäl för att låta ärendet bli liggande utan åtgärd, särskilt inte mot bakgrund av att Polismyndigheten i Skåne är en av landets tre största polismyndigheter. Bedömer den ansvariga enheten att den saknar resurser för handläggningen av ett ärende måste frågan om den vidare hanteringen, särskilt om ärendet riskerar att preskriberas eller om det omfattas av särskilda tidsfrister, lyftas till en högre nivå i organisationen. Så tycks inte ha skett i det ärende som nu är föremål för JO:s granskning.

Under år 2006 tillfördes närpolisområdet förstärkning i form av utredande personal. Vidare har från polisområdets sida upplysts att det nu sker en regelbunden upp-

följning av de ärenden som är under utredning och att en kontinuerlig bedömning görs av de ärenden som läggs i balans. Vidare har sedan januari 2006 hanteringen av de ärenden som rör brott som kan hänföras till brottsbalkens 9, 10 och 14 kapitel ändrats och varje ärende granskas av en särskild förundersökningsledare. Polisområdet har gjort bedömningen att dessa åtgärder bör kunna förhindra en upp-
reppning av den handläggning som föranlett AA:s anmälan.

Av polismyndighetens remissvar framgick att ett förhör hållits med den misstänkte i ärendet den 29 januari 2006 och att denne då delgetts misstanke om brott. Någon dokumentation avseende ett sådant förhör fanns inte bland de handlingar som inkommit till JO sedan kopia av handlingarna i akten infördrats. Efter kontakter med polisen i Skåne inkom till JO ytterligare handlingar i det aktuella ärendet; en tjänsteanteckning den 31 mars 2006 upprättad av DD, utskrift av två förhör hållna den 29 januari 2006 av EE vid polisen i Kronoberg och en promemoria upprättad den 6 februari 2006 av EE. En av utskrifterna avsåg förhör med den misstänkte i ärendet, som först förnekade gärningen. Av utskriften framgick att den misstänktes hyresvärd, MM, en kort stund efter det att förhöret avslutats, ringde upp EE och förklarade att BB tog tillbaka sitt förnekande och uppgav att denne sålt maskinerna. Enligt förhöret erkände BB olovligt förfogande. Förhørsutskriften i denna del avslutades med en anteckning om att förhöret godkänts ”genom MM”. I en komplettering den 26 februari 2006 antecknades att BB underrättades om ny misstanke, olovligt förfogande alternativt förskingring, samt att BB erkände även den alternativa brottsmisstanken. Vidare antecknades att BB underrättades enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken (RB) och att denne inte hade någon erinran.

Med anledning av vad som framkommit om att det fanns ytterligare handlingar i polismyndighetens akt, bl.a. dokumentation över förhör med den misstänkte i ärendet, inhämtades följande upplysningar från CC.

Jag har fått del av handlingarna, men först efter att min handläggning av ärendet avslutats. Ärendet överfördes den 12 oktober 2006 till UC för överprövning. Därefter har nu aktuella förhör och PM inkommit till Åklagarkammaren i Kristianstad direkt från polismannen EE i Älmhult, med påteckning om att de översänts enligt anvisning av DD (som var min utredare i ärendet). På förfrågan från kanslipersonal på kammaren lämnade jag besked om att handlingarna omgående skulle sändas till UC som komplettering av materialet i överprövningsärendet.

Jag är tveksam till om ens DD haft tillgång till handlingarna dessförinnan. När jag den 27 mars 2006 muntligen gav direktiv till henne om att den misstänkte skulle höras med tolk, hade jag fått uppgifter från henne om att försök till förhör med honom gjorts i Älmhult men att han haft svårigheter att uttrycka sig på grund av språkproblem.

Om jag hade fått del av de aktuella handlingarna tidigare är det möjligt att mitt beslut likväl skulle ha blivit detsamma med hänsyn till den särskilda åtalsprövningsregeln. Sannolikt skulle jag ha vidtagit någon åtgärd med anledning av handläggningen i Älmhult. Bland annat är dokumentationen av förhørsutsagorna inte gjord på det sätt som jag skulle vilja ha den. Dessutom synes polismannen ha slutdelgivit den misstänkte utredningen. Detta har inte lett till slutredovisning av ärendet till åklagarkammaren.

Ärendet remitterades därefter till Polismyndigheten i Kronobergs län, som anmodades att inkomma med upplysningar och yttra sig om

1. handläggningstiden vid myndigheten av Skånepolisens begäran den 13 juli 2005 om bistånd med förhör,

2. anledningen till att den misstänkte i samband med förhören i januari och februari 2006 underrättades om ”ny misstanke Olovligt förfogande alternativt Förskingring” och om den åtgärden föregicks av en kontakt med förundersökningsledaren eller Skånepolisen,
3. när och på vilket sätt de åtgärder som vidtogs med anledning av Skånepolisens begäran den 13 juli 2005 redovisades och
4. om polismyndigheten mottog någon ytterligare begäran om bistånd med utredningsåtgärder från Skånepolisen, och – om så var fallet – vilka åtgärder myndigheten vidtog med anledning härav.

Polismyndigheten (länspolismästaren NN) kom in med ett remissvar till vilket bifogades upplysningar från kommissarien OO (se bilaga).

NN anförde bl.a. följande.

Enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken skall en förundersökning bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger.

Även med beaktande av att ärendet – som i och för sig inte kan betraktas som ett förtursärende – inkom under sommaren, med därpå följande behov av att ytterligare prioritera i verksamheten, kan det inte göras gällande att begärda åtgärder inom ramen för aktuell förundersökning har bedrivits så skyndsamt som omständigheterna medger. Ärendet borde – oaktat vad som nyss sagts – ha kunnat läggas ut på handläggare tidigare än 4,5 månader efter det att det inkommit till myndigheten. Myndigheten har, genom den tidsutdräkt som uppstod initialt efter det att ärendet remitterats från Skånepolisen, medverkat till att förundersökningen i sin helhet blivit onödigtvis fördröjd. Vad sedan gäller den följande handläggningstiden har myndigheten, bl.a. med hänsyn till ärendets art, i stort inget att anföra. Den påminnelse som skickats från åklagarmyndigheten den 1 september 2005 har inte kunnat återfinnas vid myndigheten och handläggaren har heller inget minne av den.

Angivandet av olovligt förfogande som brottsrubricering synes ha gjorts av misstag. Den alternativa brottsrubriceringen förskingring underrättades den misstänkte om den 26 februari 2006 efter det att denne i förhör uppgivit att han sålt maskinerna. Utredaren gjorde detta på eget initiativ och får sägas ha gjort detta inom ramen för åklagarens utredningsdirektiv från den 26 november 2004. Det kan här även noteras att den begäran om förnyat förhör, daterat den 31 mars 2006, som inkom till myndigheten från närpolisområde Hässleholm inte innehåller någon uppgift som ifrågasätter delgivna brottsrubriceringar. Det framgår dessutom av begäran att utredaren under mellantiden varit i kontakt med åklagaren – – –.

Myndigheten har i samband med en JO-inspektion hösten 2006 uppmärksammats på att det förekommit ärenden med alltför långa handläggningstider. Med anledning av detta har myndigheten vidtagit ett antal åtgärder för att råda bot på detta.

Myndigheten har fr.o.m. januari 2007 infört en brottsamordningsenhet. Denna bedöms medföra tydlighet i ansvaret för samordning och ärendefördelning inom myndigheten, en rationellare och rättssäkrare beslagshantering och att effektivare administrativa rutiner kan komma att tillskapas. Den är sannolikt den enskilt viktigaste åtgärden för att komma tillrätta med långa handläggningstider.

I maj 2007 infördes en särskild myndighetsövergripande handbok som reglerar prioritering av utredningsärenden, uppföljning och dokumentation av ärenden.

Myndigheten bedömer att dessa åtgärder kommer att medföra avsedda förbättringar i utredningsverksamheten i syfte att få ner handläggningstiderna.

Muntliga upplysningar inhämtades därefter från DD, som upplyste bl.a. följande. Hon var registrerad som handläggare i ärendet, men har inte tagit någon annan

befattning med detta än att hon remitterat det till polisen i Kronoberg. Hon minns inte ärendet närmare och minns inte om hon har tagit emot några handlingar i ärendet från polisen i Kronoberg.

Ärendet återremitterades sedan till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande om vilka rättsliga överväganden som gjordes i överprövningsärendet med anledning av de uppgifter som tillfördes ärendet efter den 19 oktober 2006.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren PP) kom in med ett remissvar till vilket fogades upplysningar från FF (se bilaga).

PP anförde bl.a. följande.

Bakgrund

Grundärendet gäller en anmälan om ej återlämnat förhyrt gods. Aktuell rubricering av brottet är bland annat avhängig gärningsmannens avsikter i det ögonblick förhyrningen sker och för vems räkning egendomen innehas vid tidpunkten för ett tillägnande. – – –

Bedömning

De förhör som hölls med den misstänkte uppvisar brister. Förhören har hållits per telefon utan tolk med en person som varit i behov av tolk. Dessutom har delar av förhöret hållits genom en tredje person. Den misstänktes ”erkännande” måste därför tolkas med stor försiktighet och skulle i förefintligt skick inte kunnat stödja ett positivt åtalsbeslut.

För straffansvar enligt förskingringsparagrafen krävs att gärningsmannen haft uppsåt att tillägna sig den egendom han genom ett förtroendeförhållande fått i besittning för annan. Situationen är inte sådan i det aktuella ärendet, varför ansvar för förskingring inte kan komma ifråga. Ansvar för bedrägeri är inte heller aktuellt, då utredningen inte ger stöd för antagandet att gärningsmannen vid förhyrningstillfället vilselett målsäganden om hans avsikter med förhyrningen och godset.

Med hänsyn till att godset har försålts, är den misstänkta gärningen inte att rubricera som olovlig brukande, utan rätteligen som ett olovligt förfogande av det klassiska slaget.

För olovligt förfogande gäller en särskild åtalsprövningsregel och det föreligger en tydlig presumtion mot allmänt åtal. Det saknas handfasta regler kring frågan om i vilka undantagsfall allmänt åtal skall väckas. Det är ytterst en bedömningsfråga. Av betydelse för bedömningen i det enskilda fallet är, enligt min uppfattning, om gärningsmannen satt förfarandet i system, om gärningen innefattar ett bedrägeri-liknande förfarande och – till viss del – värdet på godset.

Handläggande åklagare har lagt ned – den dessförinnan återupptagna – förundersökningen den 11 oktober 2006 med hänvisning till den särskilda åtalsprövningsregeln. Beslutet har den 19 oktober 2006 överprövats av vice överåklagare, som inte funnit skäl att ändra beslutet. Vice överåklagaren fann den 29 november 2006 inte skäl att ompröva sitt beslut.

Vice överåklagaren har i yttrande uppgett att det inte gått att bringa klarhet i vilka handlingar som hon hade vid sitt beslutsfattande i november, men att det är uppenbart att hon hade tillgång till de aktuella förhørsutskriften. Vidare har hon uppgett att hon bedömde att det inte var fråga om nya omständigheter i egentlig mening, eftersom hon redan tidigare kände till påståendet om att godset kunde ha försålts, och att det inte fanns tillräckliga skäl att återuppta förundersökningen.

Jag delar den bedömning som handläggande åklagare och vice överåklagaren har gjort. I den aktuella utredningen föreligger inte tillräckligt starka skäl för att bryta

presumtionen mot allmänt åtal. Enligt min uppfattning är de fattade besluten juridiskt sett riktiga och det finns inte anledning att ifrågasätta desamma.

Vad gäller åklagarens ansvar för att driva förundersökningen framåt med tillräcklig skyndsamhet, hänvisar jag till Riksåklagarens yttrande av den 19 februari 2007.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaren.

Bedömning

Inledning

Genom utredningen har kommit fram att CC inte hade tillgång till samtliga handlingar i ärendet när hon fattade sina beslut. Först sedan hon överlämnat ärendet för överprövning fick hon del av bl.a. förhör som hållits med den misstänkte och en promemoria som innehöll uppgifter från målsäganden om att hyresegendomen sålts av den misstänkte. Inte heller FF synes ha haft tillgång till dessa handlingar annat än vid det senare beslutet i överprövningsärendet. Detta är naturligtvis mycket otillfredsställande. Enligt polisen i Kronoberg översändes de aktuella handlingarna till polisen i Skåne den 26 februari 2006. CC har emellertid ifrågasatt om utredaren vid polisen i Skåne haft tillgång till handlingarna och har för egen del uppgett att hon fått handlingarna sig tillsända från EE först efter att hennes handläggning av ärendet avslutats.

Jag kan även konstatera att det, trots att JO infortrat samtliga handlingar i akten, senare visat sig att flera handlingar saknats bland de kopior som erhållits, bl.a. de aktuella förhören med den misstänkte. De saknade handlingarna har sedan efter ytterligare förfrågningar från JO översänts från polisen i Skåne.

Var de senare inkomna handlingarna förvarats hos polisen i Skåne har inte framgått. De kan emellertid knappast ha förvarats tillsammans med merparten av handlingarna i akten. Ytterligare åtgärder för att utröna hur handlingarna hanterats synes dock inte meningsfulla.

Jag konstaterar likväl att det naturligtvis inte får förekomma att åklagare inte ges tillgång till polisens samtliga handlingar innan hon eller han fattar beslut i ärendet. Jag är också kritisk mot att polisen i Skåne inte förmått att omgående tillmötesgå JO:s begäran om att få del av samtliga handlingar i ärendet.

Frågan om brottets rubricering

Om någon, som på grund av avtal, allmän eller enskild tjänst eller dylik ställning fått egendom i besittning för annan med skyldighet att utgiva egendomen eller redovisa för denna, genom att tillägna sig egendomen eller annorledes åsidosätter vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet, döms, om gärningen innebär vinning för honom och skada för den berättigade, för förskingring (10 kap. 1 § brottsbalken).

Den som, i annat fall än i 10 kap. 1-3 §§ BrB är föreskrivet, med egendom, som han har i sin besittning men vartill ägande- eller säkerhetsrätten är förbehållen eller tillförsäkrad eller eljest tillkommer annan, vidtager åtgärd varigenom egendomen frånhändes den andre eller denne annorledes berövas sin rätt, döms för olovligt förfogande (10 kap. 4 § BrB). Man kan kalla olovligt förfogande för ett i för-

hållande till förskingring sekundärt brott (Holmqvist m.fl., Brottsbalken, En kommentar, sid. 10:2).

Om någon olovligen brukar någon annans sak och därigenom vållar skada eller olägenhet, döms han enligt 10 kap. 7 § BrB för olovligt brukande. Endast det förhållandet att hyrd egendom inte återlämnats i rätt tid kan emellertid inte grunda ansvar för olovligt brukande. Det fordras därutöver att den hyrda egendomen brukas på ett sådant sätt att detta kan medföra risk för skada eller annan olägenhet för uthyren (NJA 1987 s. 388, RH 1988:101).

I 10 kap. 10 § andra stycket BrB finns en särskild åtalsprövningsregel som föreskriver att bl.a. olovligt förfogande eller olovligt brukande beträffande egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal om hyra av egendomen, får åtalas av åklagare endast om åtal av särskilda skäl är påkallat från allmän synpunkt.

CC lade den 22 september 2006 ned förundersökningen och angav då att misstanken gällde olovligt brukande. Som framgått ovan hade hon då inte tillgång till de handlingar som innehöll bl.a. dokumentation över förhör med den misstänkte där denne erkände sig skyldig till bl.a. olovligt förfogande. Med anledning av att AA i sin begäran om omprövning anförde att maskinerna sålts gjorde emellertid CC bedömningen att rubriceringen av det misstänkta brottet kunde komma att ändras till olovligt förfogande. Eftersom det för detta brott gäller en särskild åtalsprövningsregel fann hon emellertid inte anledning att driva förundersökningen vidare. Därefter blev frågan föremål för överprövning av FF, som inte gjorde någon annan bedömning än CC. Sedan FF fått del av tillkommande handlingar omprövade hon sitt beslut, men fann inte skäl att göra någon annan bedömning än den hon tidigare gjort.

När det gäller gärningens rubricering har Åklagarmyndigheten i sitt remissvar anført att gärningen rätteligen skulle rubriceras som ett olovligt förfogande, eftersom egendomen försålts. Enligt Åklagarmyndigheten har situationen i det aktuella fallet inte varit sådan att ansvar för förskingring kunde komma i fråga, eftersom det för detta brott krävs att gärningsmannen har haft uppsåt att tillägna sig den egendom han genom ett förtroendeförhållande fått i besittning för annan.

Om förhyrt gods sålts av hyresmannen eller han på annat sätt tillägnat sig det, bör gärningen normalt kunna bedömas som ett förskingringsbrott. Även ansvar för olovligt förfogande kan under vissa omständigheter förekomma, exempelvis om någon annan än hyresmannen förfogar över egendomen och gärningen inte innefattar ett häleribrott (NJA II 1994 s. 725 f.).

Det kan i det nu aktuella fallet diskuteras om brottet skulle kunna rubriceras som förskingring. Det finns emellertid utrymme för olika bedömningar i frågan. Jag finner därför inte skäl att uttala mig vidare i denna del och utgår i det följande från de bedömningar av gärningens rubricering som åklagare gjort i ärendet.

Borde åklagaren ha lagt ned förundersökningen tidigare?

I det nu aktuella fallet kom förundersökningen avseende olovligt brukande att läggas ned efter två år på grund av preskription. Sedan CC därefter fått del av uppgifter om att egendomen sålts beslutade hon den 11 oktober 2006 att återuppta förundersökningen men lade, med tillämpning av reglerna om s.k. förundersökningsbegränsning i 23 kap. 4 a § första stycket 2 RB, tillsammans med den särskilda åtalsprövningsregeln i 10 kap. 10 § andra stycket BrB, omgående åter ned den.

Frågan är om en prövning av det slag som CC gjorde den 11 oktober hade bort göras tidigare.

Förundersökningsbegränsning innebär att en förundersökning under vissa förutsättningar kan läggas ned trots att "det finns anledning till dess fullföljande" (Fitger, Rättegångsbalken del 2 s. 23:30). Enligt 23 kap. 4 a § första stycket 2 RB får en förundersökning läggas ned om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelser om åtalsunderlåtelse i 20 kap. eller om särskild åtalsprövning samt något väsentligt allmänt eller enskilt intresse ej åsidosätts genom att förundersökningen läggs ned.

I förarbetena till 10 kap. 10 § BrB i dess nuvarande lydelse uttalades att anmälningar, som avser att uthyrare inte återfått egendom ofta inte innehåller andra uppgifter än att hyresmannen har kvar egendomen i sin besittning. Det kan i sådana fall ifrågasättas om anmälan över huvud taget innehåller påstående om brott, varför anmälan i dessa fall ofta bör kunna avskrivas med motiveringen att gärningen ej är brott. Finns, trots detta, anledning till antagande att ett brott begåtts torde inte sällan förundersökning ändå kunna underlätas med hänvisning till åtalsprövningsregeln (NJA II 1994 s. 726).

Ärendet lottades på CC den 19 november 2004 och hon gav utredningsdirektiv den 26 november 2004. I direktivet angavs att hon inte ansåg att det fanns grund för att lägga ned förundersökningen. Eftersom hon hänvisade till ett rättsfall i vilket konstateras att enbart en underlåtenhet att återlämna förhyrt gods inte utgör brott utgår jag ifrån att hon gjorde bedömningen att det på den grunden inte fanns skäl att lägga ned förundersökningen.

CC har emellertid inte gett uttryck för att hon redan vid denna tidpunkt även övervägt om det fanns förutsättningar för att tillämpa bestämmelserna om förundersökningsbegränsning i 23 kap. 4 a § RB. Även när det gäller olovligt brukande avseende hyrd egendom gäller ju, som framgått ovan, den särskilda åtalsprövningsregeln i 10 kap. 10 § BrB. Det förefaller som om CC först genom sitt nedläggningsbeslut den 11 oktober 2006, när gärningen kunde rubriceras som olovligt förfogande, tagit ställning till frågan om förundersökningsbegränsning och då funnit skäl föreligga för en sådan åtgärd.

För beslut om förundersökningsbegränsning krävs, utöver att det finns en särskild åtalsprövningsregel, även att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom att förundersökningen läggs ned. När detta rekvisit – som avsågs

medföra ett större utrymme för nedläggning än tidigare – infördes, uttalades i förarbetena att vägledning i fråga om tolkningen kunde hämtas från bestämmelserna om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § RB som innehåller ett likalydande rekvisit. Vidare uttalades bl.a. att det ibland kan finnas skäl att tillmötesgå en begäran av en målsägande om att förundersökningen förs vidare, t.ex. när målsäganden har ett starkt intresse av att genom utredningen få underlag för sin egen talan om skadestånd (NJA II 1985 s. 23 f.). Lagrådet uttalade att det, även om samma uttryckssätt användes som i 20 kap. 7 § RB, inte var säkert att tillämpningen skulle bli precis densamma eftersom det rörde sig om två olika situationer och att det, t.ex. av hänsyn till målsäganden, kunde vara större skäl att förundersökning genomförs än att åtal kommer till stånd (NJA II 1985 s. 25).

Jag konstaterar att det vid en prövning av om åtal av särskilda skäl är påkallat och om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts genom ett nedläggningsbeslut kan finnas utrymme för olika, var för sig godtagbara, bedömningar.

Jag kan emellertid för min del inte förstå att det i det nu aktuella fallet skulle ha funnits anledning att göra någon skillnad i bedömningen av dessa frågor beroende på om omständigheterna var sådana att brottet skulle rubriceras som olovligt brukande eller som olovligt förfogande. Mot denna bakgrund anser jag att CC på ett betydligt tidigare stadium borde ha tagit ställning till om förundersökningen skulle läggas ned på den grunden.

Det måste, särskilt för målsäganden, framstå som märkligt och svårförståeligt att en förundersökning – under vilken den misstänkte erkänner att han gjort sig skyldig till brott – först pågår under lång tid, men sedan inte fullföljs med hänvisning till reglerna om förundersökningsbegränsning. En sådan handläggning förefaller också, i vart fall i ett ärende som det här aktuella, processekonomiskt omotiverad. Detta visar enligt min mening på vikten av att åklagare såväl inledningsvis som kontinuerligt under ett ärendes handläggning kontrollerar om det finns förutsättningar att tillämpa bestämmelsen om förundersökningsbegränsning.

Frågan om brottet preskriberats

När CC fattade sitt beslut den 22 september 2006 hade hon, som framgått ovan, inte tillgång till uppgifterna om att den förhyrda egendomen skulle ha sålts. Hon beslutade att lägga ned förundersökningen med hänvisning till att utredningen avsåg brott (olovligt brukande) som preskriberats.

Preskriptionstiden för olovligt brukande är två år. Avgörande för vid vilken tidpunkt brottet preskriberas är när brottet begicks (se 35 kap. 4 § BrB). Frågor om preskription skall bedömas inom ramen för ett ärende eller mål. JO är återhållsam med uttalanden i frågor av det slaget. Mot denna bakgrund finner jag inte anledning att uttala mig om åklagarens bedömning i denna del.

Handläggningstiden i ärendet

Beslut att inleda en förundersökning ska fattas av polismyndighet eller åklagare. Har förundersökningen inletts av polismyndighet och är saken inte av enkel

beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen avseende brottet övertas av åklagaren, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. När förundersökningen leds av åklagaren, får han vid undersökningens verkställande anlita biträde av polismyndigheten. Han får också uppdra åt polisman att vidta viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet (23 kap. 3 § RB).

En förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja förundersökningen ska den läggas ned (23 kap. 4 § andra stycket RB).

Undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att de enskildas rättssäkerhetsintressen tas tillvara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom de direktiv som behövs för arbetet (1 a § förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Polisanmälan i det aktuella ärendet upprättades den 20 september 2004 och polismyndigheten beslutade att inleda förundersökning dagen därpå. Det dröjde därefter till den 19 november 2004 innan BB antecknades som skäligen misstänkt och samma dag överlämnades ärendet till åklagare, som den 26 november 2004 gav direktiv. Först drygt sju och en halv månad senare, i juli 2005, vidtog polisen i Skåne en åtgärd i ärendet då detta skickades till polisen i Kronoberg, med begäran om bistånd bl.a. med att höra den misstänkte. Förhör med den misstänkte och dennes hyresvärd hölls den 29 januari 2006 och ett kompletterande förhör hölls den 26 februari 2006. Den 31 mars 2006 begärde polisen i Skåne att ett nytt förhör med den misstänkte skulle hållas av polisen i Kronoberg och att förhöret denna gång skulle äga rum med hjälp av tolk. Någon åtgärd vidtogs inte med anledning av denna begäran innan åklagaren beslutade att lägga ned förundersökningen den 22 september 2006.

Från det att polismyndigheten beslutade att inleda förundersökning till dess att BB antecknades som skäligen misstänkt och ärendet överlämnades till åklagare vidtogs inte någon utredningsåtgärd i ärendet. Överlämnandet borde givetvis ha skett tidigare. Att det sedan kom att dröja drygt sju och en halv månad innan polisen i Skåne vidtog någon åtgärd med anledning av åklagarens direktiv är inte godtagbart. Som polisen i Skåne har anfört har handläggningstiden inte varit förenlig med det skyndsamhetskrav som föreskrivs i 23 kap. 4 § RB.

När det sedan gäller handläggningstiden vid polisen i Kronoberg har det kommit fram att det dröjde cirka fyra och en halv månad från det att den första skrivelsen med begäran om åtgärder från polisen i Skåne mottogs till dess att åtgärderna faktiskt vidtogs. När sedan en ny begäran om bistånd med åtgärder kom in vidtog polisen i Kronoberg inte någon åtgärd under en tid av nästan sex månader. Jag delar Polismyndighetens i Kronoberg bedömning att ärendet tidigare borde ha kunnat läggas ut på en handläggare. Jag anser också att polisen i Kronoberg – särskilt med beaktande av det dröjsmål som kom att uppstå med anledning av den första remissen från polisen i Skåne – tidigare borde ha kunnat vidta de

förhållandevis enkla utredningsåtgärder som polisen i Skåne begärde bistånd med i mars 2006.

Beträffande åklagarens handläggning delar jag Åklagarmyndighetens bedömning att åklagaren inte har levt upp till de krav som kan ställas på en förundersökningsledare när det gäller att verka för att förundersökningen drivs framåt med tillräcklig skyndsamhet. Enligt min mening borde åklagaren, särskilt med beaktande av att hon gjorde bedömningen att det var fråga om ett brott med kort preskriptionstid, ha påmint ytterligare i ärendet och – för det fall detta inte gav resultat – ha vidtagit de andra åtgärder som omständigheterna fordrade.

Sammanfattningsvis anser jag att såväl polisen i Skåne som polisen i Kronoberg förtjänar kritik för handläggningstiden i ärendet. Inte heller CC kan undgå kritik för bristande aktivitet som förundersökningsledare.

Förhöret med den misstänkte

Vid förhöret som hölls med den misstänkte i februari 2006 delgavs denne ”ny misstanke” om olovligt förfogande alternativt förskingring. Enligt Polismyndigheten i Kronoberg har angivandet av brottsrubriceringen ”olovligt förfogande” skett av misstag och delgivning av den alternativa brottsmisstanken förskingring gjorts av utredaren på eget initiativ. Polismyndigheten har emellertid gjort gällande att denna åtgärd låg inom ramen för åklagarens utredningsdirektiv den 26 november 2004. Enligt vad som upplysts av OO blev det vid förhöret uppenbart för handläggaren att det sannolikt var fråga om förskingring varför misstanke om även detta brott delgavs.

I direktiven hade åklagaren angett att BB skulle höras som misstänkt och att det, om verktygen hade sålts, skulle bli fråga om ett annat brott än olovligt brukande. Det angavs emellertid inte vilket annat brott åklagaren hade i åtanke. Jag konstaterar att det givetvis är av vikt att åklagaren är klar och tydlig i sina direktiv och att så inte har varit fallet här. Med hänsyn till hur direktivet var utformat i detta fall anser jag att EE inför eller i vart fall senast under förhöret borde ha tagit kontakt med åklagaren för att få besked om vilket brott åklagaren ansåg skulle komma i fråga för det fall maskinerna hade sålts. Detta gäller inte minst mot bakgrund av att rubriceringen av brottet, som framgått ovan, inte var okomplicerad. Exempelvis bedömde åklagaren, när denne fick kännedom om att maskinerna sålts, att gärningen skulle rubriceras som olovligt förfogande, medan polisen fann att det kunde vara fråga om förskingring. Jag konstaterar slutligen att det inte får förekomma att en person ”av misstag” delges en annan brottsmisstanke än som varit avsikten.

Vad som i övrigt framkommit föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Bilaga

HH upplyste följande.

Anmälan om olovligt brukande inkom till åklagarkammaren den 19 november 2004. Den 26 november 2004 sände vice chefsåklagaren CC utredningsdirektiv till Polismyndigheten i Skåne, NÄPO Hässleholm med begäran om utredningsåtgärder. Den 1 september 2005 sändes en påminnelse i ärendet till polisen i Hässleholm. Den 27 mars 2006 hade åklagaren muntligen kontakt med utredaren och lämnade direktiv att den misstänkte skulle höras om med hjälp av tolk. Den 22 september 2006 lades förundersökningen ned eftersom misstanken, olovligt brukande, då hade preskriberats. Den 11 oktober 2006 återupptogs förundersökningen eftersom nya uppgifter tillkommit som medförde att brottsmisstanken ändrades till olovligt förfogande. Denna misstanke lades ned samma dag med motivering att det kunde antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av en bestämmelse om särskild åtalsprövning. Något väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosattes inte genom att förundersökningen lades ned.

Målsäganden har inkommit med en skrivelse till åklagarkammaren i Kristianstad --- . Skrivelsen som uppfattas som en begäran om överprövning har av CC sänts över till Utvecklingscentrum i Stockholm tillsammans med en egen skrivelse ---. Vice överåklagare FF har i beslut den 19 oktober respektive den 29 november 2006 inte funnit skäl att ändra CC:s beslut.

Jag anser att åklagaren genom direktiv och påminnelser gjort vad som på henne ankommer. Målsäganden har inte lidit någon rättsförlust med anledning av åtgärder från åklagaren. Med hänsyn till reglerna om den särskilda åtalsprövningen så har lagstiftaren valt att lägga över ansvaret på den enskilde att driva sin sak i domstol och hos kronofogdemyndigheten.

OO upplyste följande.

Ärendet inkom från Polismyndigheten i Skåne den 14 juli 2005. ---
Handläggande enhet var OGFL4, vilket innebär att ärendet låg hos förundersökningsledaren i Älmhult och inte var fördelat på någon handläggare.

Den 2 december 2005 utsågs inspektör EE som handläggare.

Över jul- och nyårshelgerna hade EE helgberedskap, semester och en kortare sjukskrivning.

Efter att ha begärt vissa kompletterande uppgifter/handlingar från handläggaren i Skåne kunde ett förhör hållas den 29 januari 2006.

Av förhöret med BB framgår att EE delgav misstanke om olovligt förfogande istället för olovligt brukande. Vid en komplettering den 26 februari delgavs BB även "alternativt förskingring".

Den 26 februari skickades ärendet, efter att begärda åtgärder utförts, åter till handläggaren i Skåne.

Den 31 mars kom en ny begäran som innebar att förhöret med BB skulle göras om med hjälp av tolk. Denna begäran hann inte verkställas innan besked kom om att förundersökningen var nedlagd.

Svar på frågorna

1. Från det att begäran inkom till ärendet fördelades på handläggare förflöt det cirka 4,5 månader. Tiden kan tyckas lång men då skall man ha i åtanke att begäran inkom under semesterperioden och att ärendet inte kan betraktas som ett förtursärendet. Det fanns inga andra tidsfrister än preskriptionstiden. När ärendet fördelas på en handläggare är bedömningen att det handlades inom rimlig tid, vilket i detta fall var knappt 3 månader, trots mellanliggande storhelger.

Det har inte gått att styrka att den påminnelse som skickades från åklagarkammaren till polisen i Hässleholm den 1 september 2005 verkligen har kommit fram till Polismyndigheten i Kronobergs län. Den finns inte i ärendeakten och handläggaren kan inte minnas den.

2. Handläggaren har redan när förhören hölls angett olovligt förfogande som brottsrubricering. Att det blev denna brottsrubricering istället för olovligt brukande måste ses som ett rent misstag. Vid förhören blev det dessutom uppenbart för handläggaren att det sannolikt var frågan om förskingring varför misstanke om även detta delgavs. Detta gjordes på eget initiativ. I åklagarens utredningsdirektiv från 2004-11-26 framgår att BB skall höras om vad han gjort med verktygen och att det blir ett annat brott om verktygen sålts.

3. Den 26 februari 2006 skickade handläggaren ärendet efter begärda åtgärder till handläggaren vid närpolisen i Hässleholm. Ärendet bestod av meddelande, förhör med BB, personalia och dagsbottsavgifter, förhör med BB:s hyresvärd, och PM med uppgifter från målsäganden.

4. Den 31 mars 2006 inkom begäran om förnyat förhör med hjälp av tolk. Samma handläggare fick även denna begäran. Inga åtgärder hann vidtas innan förundersökningen var nedlagd. Enligt handläggaren berodde detta på ständiga förtursärenden och sommarsemester. Den nya begäran innehöll inga uppgifter som ifrågasatte de delgivna brottsrubriceringarna ”olovligt förfogande alternativt förskingring”. Med det som grund kunde inte handläggaren förutse att brottet skulle bli föremål för 2-års preskription.

FF upplyste, efter en inledande redogörelse för bakgrunden, följande.

Med anledning av Åklagaravdelningens begäran om yttrande har jag försökt få klarhet i vilka handlingar som tillförts ärendet efter den 19 oktober 2006. I akten avseende omprövningsärendet, ÅM 2006/6149, finns endast en kopia av beslutet. Av diariet framgår att inkomna handlingar återsänts till Åklagarkammaren i Kristianstad. Jag har också varit i kontakt med vice chefsåklagare CC för att om möjligt bringa klarhet i frågan. Sammanfattningsvis har det inte gått att få full klarhet i vilka handlingar jag hade tillgång till vid mitt beslut den 29 november 2006. Det är dock uppenbart att jag hade tillgång till de aktuella förhören

(förhörsprotokoll den 29 januari 2006 med MM respektive BB och med komplettering samma dag med MM och med komplettering den 26 februari 2006 med BB).

På fråga vilka rättsliga överväganden jag gjorde med anledning av de uppgifter som tillfördes ärendet efter den 19 oktober 2006 får jag anföra följande. Jag fäste stort avseende vid de uppgifter som fanns redan i överprövningsärendet, särskilt de uppgifter som vice chefsåklagare CC lämnat i sin skrivelse den 11 oktober 2006 till Utvecklingscentrum Stockholm. Där framgick bl.a. att det kunde förhålla sig så att det förhärda godset försåls av den misstänkte. Jag övervägde därför också rubriceringsfrågan i samband med beslutet i överprövningsärendet. Det var mot denna bakgrund jag bedömde innehållet i de förhörsprotokoll som tillfördes ärendet efter mitt beslut den 19 oktober 2006. Jag bedömde att det inte var fråga om några nya omständigheter i egentlig mening, eftersom jag ju redan kände till påståendet att godset kunde ha försåls. Jag övervägde även vilket bevisvärde som uppgifterna i förhørsutsagorna kunde ha och min bedömning var att det inte fanns tillräckliga skäl att återuppta förundersökningen. Jag fann därför inte anledning att ompröva mitt tidigare beslut.